

AZ Országos Széchényi Könyvtár Zárolt Kiadványok Tára történetének kronológiája

- 1945. január 20.** Aláírják a fegyverszüneti egyezményt, melynek 16. pontja értelmében “Időszakos, vagy egyéb irodalmi termékek kiadása, behozatala és terjesztése Magyarországon, színelőadások rendezése, mozgóképek bemutatása, a rádióállomások, a posta, a távíró, a távbeszélő működése, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnoksággal való megegyezés alapján történik.”
- 1945. február 26.** Megjelenik *Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M.E.számú rendelete a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről*. A rendelet szerint “meg kell semmisíteni a könyvnyomdák, könyvkiadó vállalatok, könyvkereskedők, köz- és kölcsönkönyvtárak, valamint magánszemélyek birtokában levő minden fasiszta szellemű, szovjetellenes és antidemokratikus sajtóterméket (könyv, folyóirat, napilap, hirdetés, röplap, képes ábrázolás, stb.), tekintet nélkül arra, hogy az magyar vagy más nyelven jelent meg.”
- 1945. április 5.** Fitz József az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója, Supka Géza, a Magyar Nemzeti Múzeum elnöke közbenjárását kéri az 530/1945 M.E. kormányrendelet módosításáért a Nemzeti Könyvtár gyűjteményének megóvása érdekében, a könyvtár alapító oklevelére, nemzeti könyvtári feladataira, nem közkönyvtári jellegére hivatkozva.
- 1945. április 19.** Fitz József a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának közbenjárását kéri az indexre kerülő kiadványok zárt anyagként történő megtartására, a tiltott anyag jegyzékbe foglalására kijelölt nyolc napos határidő meghosszabbítására, valamint hiányainak pótlására más könyvtárak begyűjtött anyagaiból. Kéri továbbá a “fasiszta stb. jellegű sajtótermékek fogalmának szabatosabb meghatározását”, tájékoztató jegyzék készítését a tiltás alá kerülő nyomtatványokról.
- 1945. április 23.** Megjelenik *Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.330/1945. M.E.számú rendelete az 530/1945. M.E. rendelet végrehajtása tárgyában*. A rendelet megfogalmazza, hogy megkezdődött “azon irodalmi termékek, filmek és kották teljes kimutatásának összeállítása, amelyek az 530/1945 M.E. számú rendelet 1. §-ának körében megsemmisítendők.”
- 1945. április 23.** A Minisztertanács napirendjén tankönyv felülvizsgálati rendelet kiadása szerepel. 1945-1947 között összesen hat tankönyvlistát adnak ki, amely közel 800 tankönyv megsemmisítését jelenti.
- 1945. április 25.** A Budapesti Nemzeti Bizottság megbízza az Országos Széchényi Könyvtárat a “fasiszta, nyilas tulajdonban” volt gyűjtemények beszállításával a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába.
- 1945. április 28.** Megalakul a Fasiszta Sajtótermékek Jegyzékét Összeállító Bizottság. Tagjai

között történész, nyelvész, művészettörténész, levéltáros, irattáros, könyvtáros szakemberek szerepelnek.

- 1945. május 7.** A Budapesti Nemzeti Bizottság megbízza az Országos Széchényi Könyvtár vezetését a fasiszta, nyilas tulajdonban lévő könyvtárak, levél- és irattárak hatósági zár alá vételével, gyűjteményének beszállításával és letétbe helyezésével a Nemzeti Könyvtár intézményében.
- 1945. május 7.** A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai és rendészeti Osztálya engedélyezi a tiltott anyag jegyzékbecselezésére vonatkozó határidő meghosszabbítását június 10-ig, és jóváhagyja a könyvtár zárt anyagának gyarapítását a más könyvtárakban begyűjtött, megsemmisítésre ítélt dokumentumokból.
- 1945. május 9.** Csorba János, Budapest Székesfőváros polgármestere felszólítja a Széchényi Könyvtárat, hogy válogassa ki és különítse el az 530/1945 M.E. rendeletben megjelölt dokumentumokat, és május 30-ig szállítsa át a Fővárosi Könyvtár legközelebbi fiókkönyvtárába. A levél május 22-én érkezett a könyvtárba, így mindössze nyolc nap állt rendelkezésre a felszólítás teljesítésére.
- 1945. május 15.** Vörös Hadsereg megbízottja az OSZK-ban személyesen jár utána az elkülönítés végrehajtásának. Elfogadja az OSZK szakmai indokait, aminek következtében az OSZK megtarthatja zárt kiadványait.
- Fitz József vezetői megbízását visszavonják, majd 1946-ban eltávolítják az OSZK-ból. Helyette Györke Józsefet bízzák meg a főigazgatói feladatokkal, aki folytatja elődje állománymentő tevékenységét.
- 1945. május 24.** Györke József levélben tájékoztatja gr. Teleki Géza Vallás- és Közoktatásügyi minisztert Csorba János rendelkezéséről, és állásfoglalását kéri a zárt gyűjtemény Nemzeti Könyvtárban való megőrzésének érdekében.
- 1945. nyár** Megkezdődnek az országos könyvrazziák.
- 1945. június 17.** A Magyar Közlöny 54. számában közzéteszik a fasiszta irányú és szovjetellenes könyvek, filmek, zeneművek első jegyzékét. Mozifilmek nemcsak tartalmuk, hanem a színészek politikai megítélése miatt is listára kerülhettek.
- 1945. június 14.** Budapest főpolgármestere újabb levélben kéri a fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus nyomtatványok beszoigáztatását, ezúttal a főváros Polgármesteri Hivatalába történő szállítással. A Széchényi Könyvtár vezetősége ebben az ügyben semmilyen intézkedést nem hoz, a dokumentumokat nem szállítják át.
- 1945. augusztus** Megjelenik a *Fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermékek*

jegyzéke első füzet, amelyet hamarosan követ a második jegyzék.

- 1945. augusztus 9.** Újabb könyvraziák kezdődnek. A *jegyzék*ben nem szereplő művek is áldozataként esnek a begyűjtésnek.
- 1946. március** Április 20-ig tartó új, erőteljes könyvbegyűjtési akció indul a Szövetségi Ellenőrző Bizottság (SZEK) nyomására és részvételével, közgyűjteményekben és magánlakásokban egyaránt.
- 1946. március 13.** Szergejcsuk alezredes, a SZEK megbízottja, Budapest nagy könyvtáraiból, mint pl. a Fővárosi Könyvtár vagy a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, könyveket szállíttat el.
- 1946. március 29.** A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium képviselőiből álló bizottság ellenőrzi a zárt anyagok ügyében előzőleg meghozott intézkedések teljesítését. Az addig a törzsgyűjteményben lévő, de megkülönböztető jelzéssel (**ZÁRT ANYAG**) ellátott dokumentumokat haladéktalanul ki kell emelni helyükről, és egy arra kijelölt, külön helyiségben kell tárolni. Ennek végrehajtására mindössze három nap áll a könyvtár rendelkezésére. A zárt anyag kiválasztásával megteremtődik a későbbi Zárt Kiadványok Tára felállításának alapja. Az OSZK elveszti felügyeletét e saját állományrész felett.
- 1946. április 6.** A március 29-i ellenőrzést követő jelentés után az OSZK mégsem vonhatja ki magát a beszolgáltatás alól. A SZEK intézkedése szerint a mentesség csak a Fővárosi Könyvtárat és a Nemzetgyűlés Könyvtárát illeti meg. Györke József tiltakozik, Péter Gábor közbenjárását kéri, sikertelenül, majd április 9-én Keresztury Dezső vallás- és közoktatási miniszterhez fordul segítségért.
- 1946. április 12.** A SZEK megváltoztatja álláspontját, és az Országos Széchényi Könyvtárat jelöli ki a fasiszta és szovjetellenes kiadványok őrzésére. Lehetővé teszi, hogy az OSZK zárt állományának hiányait pótolhassa a többi, beszolgáltatásra kötelezett könyvtár gyűjteményéből, azonban az összegyűjtött könyveket nagyrészt megsemmisítik, mire megtörténhetne a válogatás. Ugyanakkor a zárt állomány szigorú elkülönítését rendelik el, melyet ezen túl a politikai rendőrség felügyel.
- 1946. április 20.** A SZEK rendelkezése értelmében a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium értesíti a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárát, a Fővárosi Központi Könyvtárat, Magyar Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárát, a Pázmány Péter Tudományegyetem Központi Könyvtárát, a Parlament Könyvtárát és az Országos Széchényi Könyvtárat, hogy csak az utolsó két intézmény mentesül az 530/1945 M.E. rendelet végrehajtása alól. E két könyvtár zárt gyűjteményének hiányosságait a fenti könyvtárak nyomtatványaiból díjtalanul kiegészítheti.

- 1946. április 23.** Keresztury Dezső Vallás- és Közoktatásügyi miniszter a tiltott sajtótermékek megőrzésének a SZEB által szabott feltételeiről értesíti a nemzeti könyvtárat. Ennek értelmében a Magyar Miniszterelnökség csak az OSZK-nak engedélyezi a zárt gyűjtemény megőrzését, és lehetővé teszi, hogy az OSZK a többi könyvtár anyagából egészíthesse ki saját zárt állományát. Sajnos a levél késedelmes kézhezvétele miatt az OSZK már csak a Fővárosi Könyvtár megmaradt anyagából válogathat.
- 1946. április** A kiválogatott, elkülönített, és külön helyiségbe elzárt anyag a magyar államrendőrség Politikai rendészeti Osztálya kizárólagos kezelésébe kerül.
- Megjelenik a *Fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermékek jegyzéke* harmadik füzet.
- 1946. november** Megjelenik a *Fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermékek jegyzéke* negyedik füzet. A négy jegyzék összesen 3976 magyar és idegen nyelvű kötet, 257 periodika, 129 zenemű, és 395 aprónyomtatvány címét tartalmazza.
- 1946. december** A SZEB utasítása szerint, a kiadott négy jegyzéken túlmenően is végre kell hajtani a könyvtár “defaszálását”. A könyvtárban megjelenő szovjet katonák szinte válogatás nélkül gyűjtenek be minden német és olasz nyelvű, 1933 után megjelent tudományos nyomtatványt, 1920-1944 között kiadott magyar, német és olasz periodikát, tekintet nélkül azok tartalmára.
- 1947** Elkészül az OSZK első zárttá nyilvánított állományának könyvjegyzéke. A lista 1985 könyv kötetet, és 238 címből álló hírlapjegyzéket tartalmaz.
- 1947. március 6.** A SZEB utasítására a Nemzetgyűlési Könyvtár zárt anyagát (3046 kötet nyomtatványt, 656 kötet hírlapot) az OSZK-ba szállítják, s mivel a dokumentumok továbbra is a Nemzetgyűlési Könyvtár tulajdonát képezik, külön kezelt gyűjteményt állítanak fel a nyomtatványokból.
- 1947. április 1.** Az Országos Széchényi Könyvtár átveszi a Nemzetgyűlés Könyvtárának bizalmas, a SZEB által kijelölt könyv, folyóirat és egyéb nyomtatványból álló gyűjteményét.
- 1948. november 8.** Varjas Béla főigazgató kérését a gyűjtemény önálló osztállyá szervezésével kapcsolatban a minisztérium elutasítja, de az állományt kezelő, ÁVH által delegált tiszt, osztályvezetői jogkört kaphat.
- 1949** Az Országos Széchényi Könyvtár különvállik a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetétől.
- 1950** A különböző helyeken tárolt zárt anyag gyűjteményt beköltöztetik az OSZK főépületébe.

- 1951. december 18.** Az e napon kihirdetett 213/1951 (XII.18.) M.T. sz. új köteles példány rendelet nem változtatja meg azt a korábbi gyakorlatot, hogy a bizalmasan kezelendő sajtótermékek kötelespéldány beszolgáltatási helye a Központi Statisztikai Hivatal.
- 1952. július 7.** Az Államvédelmi Hivatal az OSZK-val nem egyeztetett, és nem ismertett jegyzék alapján, két nap alatt elszállítja a zárt anyagot az ÁVH Jászai Mari tér 16. szám alatti épületébe. A zárt anyag gyűjtemény az Államvédelmi Hatóság kezelése alatt áll. Vezetője Nemezy Lajos, az ÁVH századosa. Az OSZK képviselői "ideiglenes letétnek" tekintik az intézkedést. A gyűjtemény az ÁVH titkárságának engedélyével tudományos célra ezután is rendelkezésre áll.
- 1953. október 12.** A Belügyminisztérium visszaadja az OSZK-nak a zárt dokumentumokat, valamint a köztes időben keletkezett, 24 ládányi feldolgozatlan új anyagot. Egyúttal az ÁVH-nál a zárt anyaggal foglalkozó "megbízható személyt" a könyvtár kénytelen saját státuszba venni. A ZKT állományát három helyen, a Nemzeti Múzeum első emeletén, a faanyagraktárnak használt pincében, és a Puskin utca 26. számú épületében őrizték.
- 1955. október 21.** Megtörténik a zárt anyag revíziója, és a tudományos kutatást lehetővé tevő különgyűjteményi átalakítás, amelynek során a kiadványok egy jelentős része visszakerül a törzsgyűjteménybe.
- 1956** A zárt gyűjteményt a Puskin utcai épület első emeletén, majd ugyanott a földszinten helyezik el. Az állományt gyakran költöztetik. 50 láda feldolgozatlan anyagot a Múzeum utcai épület pincéjében tárolnak.
- 1956. január** Markovits Györgyi a Zárt Kiadványok Tára megbízott vezetője lesz. 1957-1983 között a különgyűjteményi osztály kinevezett vezetőjeként látja el a feladatot.
- 1956. április 25.** A 213/1951 (XII.18.) M.T. sz. köteles példány rendelet a KSH könyvtárát nevezi meg a bizalmas dokumentumok gyűjtőhelyének. Varjas Béla főigazgató az újabb szabályozással kapcsolatban a Népművelési Minisztérium Könyvtári Osztályához fordul.
- 1956. október 23.** A gyűjteményt őrző Puskin utcai épület már a forradalom napjainak első éjszakáján fegyveres harcok színhelye lesz. A könyvekből és folyóiratokból barikádokat emelnek, a nyilvántartás szétszóródik, a folyóiratok összekeverednek. November 4-ig a katonaság használja a ZKT szobáit, november 5-e után szovjet megszállás alá kerül az épület.
- 1957. május 15.** Létrehozzák a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalatot - melynek feladata a sajtótermékek kivitelének és behozatalának ellenőrzése -, a Kultúra keretein belül működő Import Tanácsadó Testületet, és a

Sajtóbehozatali Véleményező Bizottságot.

- 1957. ősz** Az április 17-e és június 5-e között lezajlott minisztériumi revízió után megkezdődik a zárt anyag szakszerű könyvtári feldolgozása, melynek során az OSZK visszaszolgáltatja az Országgyűlési Könyvtárnak a gyűjteményükből elhozott 857 kötetet.
- 1958. június 3.** A Művelődésügyi Minisztérium figyelmezteti a könyvtárakat, hogy a fasiszta, szovjetellenes, népi demokrácia ellenes nyomtatványokba való betekintést csak tudományos célra engedélyezhetik. Megkezdődik az emigráns irodalom gyűjtése. Mivel az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteménye egyre terjedelmesebb, és a bizalmasnak tekintett dokumentumait egyben tartva, különgyűjteményként kezeli, a kutatói, felhasználói kör könnyen ellenőrizhetővé válik.
- 1959. szeptember 21.** Aczél György SZIGORÚAN TITKOS! jelzésű levélben értesíti valamennyi Megyei, Megyei Jogú Városi, és a Fővárosi Tanács Művelődésügyi Osztályát, hogy a tőkés országokból postai úton érkező ellenséges politikai propagandát szolgáló kiadványokat a beérkezés napján szolgáltatassák be az Országos Széchényi Könyvtár Zárt Osztályának.
- 1959. október 16.** Benke Valéria művelődési miniszter kiadja a 0041/1959. M.M. sz. rendeletet, melyben értelmezi a zárt állomány fogalmát, valamint a közbiztonsági okokból itt elhelyezett sajtótermékek körét:
- fasiszta könyvek jegyzékében szereplő sajtótermékek
 - hírhedten népellenes, szovjet és népi demokrácia ellenes, ellenforradalmat dicsőítő kiadványok
 - pornográf kiadványok
 - felsőbb szervek utasítása alapján forgalomból kivont művek.
- A dokumentumokat a könyvtárosnak kell minősítenie. A rendelet kitér a zárt anyag feldolgozására, kezelésére, használatára, és a felhasználók körére.
- 1960. február 5.** A Művelődési Minisztérium tájékoztatást küld a külföldi sajtótermékek könyvtári kezeléséről. Ebben utasítja a könyvtárat, hogy külföldi megjelenésű dokumentumok megrendelésekor jelezzék a könyv különleges kezelését, hogy a könyv a postáról közvetlenül a könyvtárba érkezzon. Így sem a Kultúra, sem a Könyvtárellátó Vállalat dolgozói nem tekinthetnek bele a művekbe.
- 1960. május** Az OSZK főigazgatójának rendszeres beszámolót kell küldenie a minisztériumba a zárt gyűjteményt használó kutatókról, és a kutatási megbízóleveleket kiállító intézményekről.
- 1976. november 5.** A helsinki záróokmány aláírását követően az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya jelentést ad ki a burzsoá lapok magyarországi, valamint a magyar lapok tőkés országok terjesztésének helyzetéről. Megállapítják, hogy amíg a magyar fél a sajtótermékek beszerzésénél a

helyes arányokra törekszik, a tőkés kormányok eltúlozzák a terjesztés és hozzáférhetőség jelentőségét.

- 1981. október 5.** Pozsgay Imre művelődési miniszter kiadja 135/1981. M.K. sz. utasítását a könyvtári állomány zárt anyagának köréről, amely körültekintőbb nyelvhasználattal, kisebb kiigazításokkal, de lényegében megismétli Benke Valéria 0041/1959. M.M. sz. rendeletét.
- 1982. május 31.** Dr. Molnár Ferenc főigazgató szabályzatban rögzíti az OSZK állományába tartozó zárt anyag kezelését: a gyűjtés, feldolgozás, tárolás és forgalmazás feladatait a 135/1981 M.K. sz. utasításnak megfelelően. Ebben lehetőséget ad az utasítás 9. és 10. pontjának hatálya alá nem tartozó egyéb kutatók számára, hogy főigazgatói engedéllyel használhassák a zárt anyagot. Szabályozza a másolatok készítését, amely csak főigazgatói engedéllyel végezhető el, és az elkészült másolatokról tételes nyilvántartás vezetését írja elő.
- 1988. július 6.** Az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatói kollégiuma javasolja a Zárt Kiadványok Tára dokumentumai zártságának felülvizsgálatát, és gyűjtőkörének módosítását. Javasolják, hogy néhány szamizdat kiadvány és terrorista anyag kivételével a gyűjtemény kerüljön át a nagy raktárba, valamint a “Zárt Kiadványok Tára” elnevezés helyett ezután “Kortörténeti Különgyűjtemény” legyen az osztály neve.
- 1988. augusztus 26.** Juhász Gyula, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója javaslatot tesz a Művelődési Minisztérium felé a zártságra vonatkozó rendelettel kapcsolatban, amit “egyszerűen vissza kellene vonni”.
- 1988. szeptember 19.** Juhász Jenő minisztériumi osztályvezető Juhász Gyulának írott válaszában felhívja a figyelmet a jogszabályok adta liberalizálódási lehetőségekre. Így arra, hogy a használat korlátozását hogyan minimalizálják, végezzék el a dokumentumok folyamatos átminősítését, katalóguscéduláikat tegyék hozzáférhetővé. Egyetért a gyűjtemény fennmaradó részének Kortörténeti Gyűjtemény elnevezésével.
- 1989. november 22.** Megjelenik 118/1989. M.T. rendelet a közgyűjteményekben folytatható kutatások egyes kérdéseiről. A rendelet 8.§-a kimondja, hogy “a könyvtári állomány zárt anyaga körének meghatározásáról szóló 135/1981. (M.K.19.) MM utasítás hatályát veszti.”